

Kaçış noktası olarak sanat

Erol Eskici, yeni sergisi "Nostomania"da aile, okul, mimari gibi ideolojik aygıtların hüküm sürdüğü yetişkinlerin dünyasını mizahi bir dille eleştirirken, bir yandan da çocukluğun yeniden inşasına göz atıyor. Çocukluğun geçtiği yere dönme isteğinin baskılanamaz biçimi' anlamına gelen "Nostomania", 28 Mart'a dek Sanatorium'da.

NİLÜFER ŞAŞMAZER
nilufer@istanbulartnews.com

2011'deki son kişisel sergiden bu yana uzunca bir zaman geçti. "Nostomania" sergisi nasıl doğdu, büyüdü?

Yaklaşık üç sene boyunca sergi yapmaktan kaçtım. Sana bir takvim veriyorlar, o zamana bir sergi yetiştirmen gerekiyor. Bense hazır değilim, o yüzden de galeri değiştirdim. Aradan üç sene geçmesinin nedeni de bu, kurguyu henüz gerçekleştirmediğim. Sergiyi yapacağım diye çalışmadım, zaten çalışıyordum ve kafamda yavaş yavaş şekillendi her şey.

Bu sergiyi geometrik olarak ve altı bölümlü tasarladım. Bu geometrik aks "Nesil İnşası" serisiyle başlıyor. Serginin temeli ve kendi içinde hiyerarşik bir yerleşimi de olan bu serinin üzerine beş ayrı katman daha eklendi.

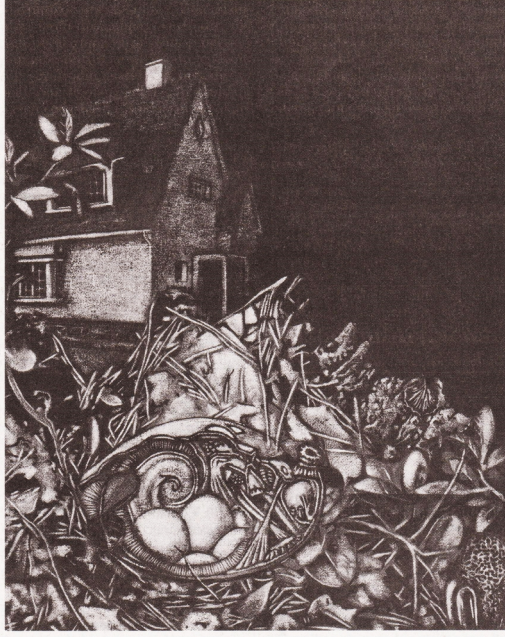
Birkaç yıl önce Fransız yazar Charles de Bovelles'in "Varoluşun Şeması" adını verdiği bir diyagrama rast geldim. Üçgenimsi bu yapıda, alttan yukarı doğru 'bir taş gibi var olmak', 'bir bitki gibi yaşamak', 'bir at gibi hissetmek' ve 'bir insan gibi düşünmek' başlıklar var. Bunlara denk gelen insan betimlemeleri de şöyle: Taş, tembel; bitki, obur; at, kibirlî; düşünen insan da bilgin. Bu seriyi biraz da o şemanın üzerine inşa ettim ama temelde fikir bunun çok daha ötesinde tabii: Yetkinlik ideolojisi ve onun karşısında konumlanan çocukluk.

Evet, serginin temel diyaletliği çocukların dünyası ve yetişkin dünyası. Peki, aralarındaki fark sergide nasıl betimleniyor?

Tamamen politik bir şekilde inşa ettim sergiyi, çünkü bütün yapıların temelinde yetkinlik ideolojisi var; bu kapitalizmde de var, sömürgecilikte de var. Tüm bunların gerçekleşmesi için de çocukluk politik bir inşa sürecinden geçiyor. Gürkan Oztan'ın çocukluğun inşası üzerine bir tezi var, ondan da yararlandım.

Sergideki ana serilerden "Nesil İnşası"nın içinde 15 ayrı parça var. Bunlar yasa, aile gibi aygıt dediğimiz şeyleri ele alıyor; Althusser'in "Devletin İdeolojik Aygıtları"nda bahsettiği 'aygıt'ları. En üstte de hiyerarşinin tanımladığı bir erkek topluluğu var. Sergi biraz da bunun üstüne inşa ediliyor.

Diğer bir seri, 15 portreyi içeren "Öznel", bu nesil inşasındaki bir katta yer alan öğrencilerin portreleri aslında. Bozarak dönüştürdüğüm bu öğrenci fotoğraflarını '80'li yıllardan kalma bir okul yıllığından aldım. Bütün ideolojik aygıtların içinde en acayip olanı okul. Okul bireyleri alır, sınıflara koyar, bireyler bütün o süreç boyunca tek tek yok olurlar. Birey okula devam etmezse, 16 yaşında mezun olup gider

Erol Eskici, "Nostomania No:5", 45x40cm, 2015

en düşük ücretle fabrikada çalışır ve zaten simfalsı olarak en diptedir. Devam edenlerse beyaz yakalı sınıfa dahil olur. Aslında işçi, burjuva ya da yönetici sınıfı, hepsi bütün bu mekanizmanın ve egemen sınıfların çıkarına hizmet ediyor. Din ve eğitim de buna hizmet ediyor. Günde beş-altı saat kendini sana maruz bırakıyor, formatlandığın bir yer yani okul.

'80'lere ait bir kitap olması tesadüf mü?

Biraz tesadüf, biraz da değil. Ben de o dönemin içine doğduğum için iyi bildiğim bir süreçti.

Peki, işler otobiyografik bir noktaya değiniyor mu?

Çok küçükken babamın kitaplığını karıştırırken "Dinle Küçük Adam"ı okumuştum. Anlamamama rağmen bazı şeyler refleks olarak kalıyor insanda. Önüne çıkan durumda ona göre davranıyorsun. Okulda "Ülkemizin dört tarafı düşmanlarla çevrilidir" diyen hocalarımız vardı. Tüm refleksler bu gibi durumlarda ortaya çıkıyor. Bir şeyin pompalandığını hissediyorsun. Şanslı olan, ailesi daha soldan gelen çocukların dışındakiler bu okul-

larda formatlanıyor.

Kurgulanan bu çocuk dünyası ve yetişkin dünyası karşılığında kimi kaçış noktaları var mı? Ya da okulun olmadığı dünyada neyi tahayyül edebiliriz?

Okul yerine medrese ya da kilise varken insanlar onu sorgulamıyorlardı, o sanki ebediyen vardı. Şimdi de okul öyle. Mesele zaten okulun kendisi değil, o bir aygıt işte. Aynı dinler gibi. Dünyada bir tane din yok ki egemenlerin çıkarlarını savunmasın. Bu bir sistem ve bu, egemenlerin sistemi. Kimse fark etmiyor ama her şey onların çıkarları için.

Bu arada belli bir toplumsal gerçeklik okumasının dışında eleştirel felsefe de mevcut serginin genelinde. Althusser'den Foucault'ya ya da daha az tanınan isimlere birçok referans var.

"Herkes Foucault okuyor, moda oldu" cümlesi yakın zamana kadar çoğu insanın dilindeydi. Felsefenin illüstrasyonunu yapmak eski bir tartışma aslında. Bunların hiçbirinden bahsetmemem de gittiği farklı noktalar zaten var. Bir yerde Kant estetiği var mesela. Bunu bilerek yaptığım için 'Kant estetiği' var

demek zorundayım. Başka ne diyebilirim ki? Zaten bir ağ var ve ister istemez o ağdan besleniyorsun ama bir taraftan da estetiği, söylenceyi, derdini, tasarı boşlamıyorsun. Ne salt felsefe, ne salt biçimsellik... Bu bahsettiklerimin içinde kültürel motorlar da var. Sanat, okul aygıtı, basın aygıtı, kültür aygıtı da bunlardan farklı değil. Sanatın kendine ait bir ontolojisi var, sadece onunla ilgilenen sanatçılar da var. Fakat bana öyle geliyor ki, sanat sadece kendi ontolojisinden ibaret değil. Russell diyor ki, "Felsefe tarihbilimle bilim arasındadır". İşte sanat da o üçünün arasında aslında.

Görsel anlamda neden siyah beyaz değil, ara tonlar kullanıyorsun. Önceki resimlerimde de renk vardı ama görmek için laboratuvarında bakmak lazım. Zaten işlerin birçoğu metaforik, bir taraftan renk eklendiğinde de fazla hikeyleşiyor.

"Nesil İnşası" ve "Öznel" in yanı sıra, serginin sacayaklarından biri de mimari. İsmi Erwing Goffman'a ait bir kavram "Total Kurumlar"dan alan serideki yapıların aslında Foucault'cu bağlamda Devlet'in ve onun kurumlarının enstrümanı olması ya da tam tersine "Nostomania"daki kimi resimlerde çocukluğun sığnağı olmasından bahsedebilir miyiz?

Mimarîyle, 'sanat olarak mimari' anlamında ilgili değilim aslında. İlgilendiğim konulara dahil olan mimari öğeler vardı, çünkü anlattıklarımla bir bağları vardı, o nedenle dahil oldular. "Faşizmin Anamorfik Mimarisi"nde mimariyi bir eğretileme olarak kullandım mesela. Albert Speer'in Hitler için yaptığı binayı absürt bir hale gelene dek uzattım. Mimariden çok, o ilişkideki bir yamukluğu gösteriyor.

"Total Kurumlar"dan bahsetmişken, bütün bu eleştirel felsefenin içinde biyopolitüğe kadar giden garip bir oryantasyon var. Baskıcı devlet ya da ideolojik aygıtlara sahip devletle biyopolitikadaki iktidarın da mimari tarafları var. Mimarinin insanı yakalayan unsurları bunlar. Total kurumlar bu anlamda Türkiye'ye özellikle uyuyor. Tanzimat'tan sonraki dönemde yaratılan Tıbbiye, Sıhhiye vb. total kurumlar. Bireyi kapıyor ve kapsıyor, bir yere kapatıp dışarıdan yalıtıyor. O kadrolar hep böyle yetiştir.

Zaten mimari bir betimlemeden çok, öznelere içine sıkıştırdığı ya da uzantısı olduğu mekanlar olarak görüyoruz bunları.

Mesele yine öznelere geliyor, öznelere baktığında bir yer konumlandırıyor, ona göre ölçeklendirmeye çalışıyor. Mimari bile bir özne aslında.

Bugün tüm bu aygıtlardan kaçmak için yaratılan kimi pratikler var: Geleneksel okullardan uzak bir yapıya sahip alternatif okullar, birçok ülkede yaratılan farklı biçimlerdeki ütöpik topluluklar ya da şehir içindeki izleme ve kontrol sistemlerine karşı savaşıyor gruplar gibi... Bunlar küçük oluşumlar elbette ama işin o kısmına bakınca nasıl görünüyor?

İşin o kısmına da bakıyorum ama tüm bunlar yüzyıllardır var olan bu dev yapının yanında çok küçük kalıyor. Devletler ya doğrudan baskıcı ya da ideolojik aygıtları kullanıyor. Biri ordu yoluyla şiddetle ideolojiye uzanıyor, yani ceza ideolojiden önce geliyor. Din merkezli bir sistemde ideoloji önce geliyor, uygulamadığın noktada da ceza geliyor.

Zaten 'devrim' dediğin şey bütün bunları değiştirme gücüne sahip. 1917'deki Rus Devrimi'nde bu aygıtlar yer değiştirdi; devrimciler iktidarı ellerine aldılar ama devlet yapısını değiştiremediler. Devlet denilen şeyin iskeleti aynı kaldı ama dış formu değişti.

Dolayısıyla kaçış noktası yaratılabilecek tek yer olarak sanat kalıyor elimizde. Mesela Platon'un sınıflandırmasında sanat kapı dışarı edilir çünkü bir işlevi yoktur, pragmatik değildir. Kölelerle zanaatkarları başkaldırabilirler diye dışarı atılmıştır. Bir taraftan çok sinic bir fikir, sinisi bir adam bu Platon.

Çocukluğun sanatta yeniden inşası nasıl gerçekleştirilebilir peki?

Çocukluğun inşa etmekten vazgeçmek gerek önce. 'Sanat' ilgidir ve çocukluğa dair animistik öğeler barındırır, çünkü bir tarafı oraya aittir. O nedenle sanat yaparak bu direnci zaten ortaya koymuş oluruz.

Biraz karanlık bir tablo çizmiş olduk, biraz da işlerdeki mizahi tondan bahsedelim. Ölçekleriyle oynanmış karakterler, oyunbaz imgeler de var bu sergide.

Evet, bu kadar konuştuk ama karanlık tablolar her zaman faşizme hizmet eder. Bu yüzden çocukluktan bahsederken simsiyah bir tablo çizemedim. Bizim kaçış alanı dediğimiz şey oyun ya zaten. Bütün bu eğretilemeler, şakalar gerekli o nedenle.

"Balonadam" mesela, babamın bir fotoğrafından çıktı. Babam beden eğitimi öğretmeniymiş, koşardı, takla atardı, çocuklar da peşinden koşardı. Ben de babamın fotoğraflarına bakar ve hep bir şeyler hayal ederdim; benim için görünmez bir balonu vardı. Bu iş, tamamen o imajdan çıktı. Çocuklukta kalan kimi imgeleri alıp yer değiştiriyorsun ve orada mizahi bir unsur koyuyorsun; o da bütün o karanlık tablounun antitezi işte. Tüm bunların çocukluğumla alakası var. Çok anormal bir çocukluk yaşadım ve bunu şimdi fark ediyorum.